

Ecologie van zoogdier exoten

Henk Hoogenboom WUR, voorzitter WEW)

Ik ben gefascineerd geraakt door de Muskusrat en de Muskusrattenvangers. Integere kerels en een enkele vrouw. Ik moet denken aan de directeur van de dienst die en plein public stelde dat voor rattenvangers die voor hun plezier ratten doden er geen plek is binnen zijn dienst. Ik zal kleine portretjes schetsen van de 12 officiële zoogdierexoten die in Nederland voorkomen. Ik sluit af met een aantal stellingen.

Exoten

Exoten in Nederland zijn planten- en diersoorten die, door direct of indirect toedoen van de mens, vanuit hun oorspronkelijke verspreidingsareaal naar Nederland zijn gebracht en zich hier zelfstandig in het wild kunnen voortplanten. Soorten die Nederland op eigen kracht bereikt hebben, worden niet tot de exoten gerekend. Deze laatste groep soorten is meestal uit Europa afkomstig, terwijl de exoten vaak uit andere werelddelen komen.

(Milieu- & Natuurcompendium)

Het aantal exoten in de Nederlandse fauna lijkt exponentieel toe te nemen

<http://www.mnp.nl/mnc/i-nl-1375.html>

Zoogdierexoot	1e melding in Nederland	Oorsprong
Konijn	voor 1300	Europa
Damhert	voor 1500	Europa/Azië
Huiskat/verwilderde kat	voor 1500	Afrika/Azië
Bruine rat	voor 1700	O. Azië
Moeflon	1909	Corsica/Sardinië
Amerikaanse nerts	1929	N. Amerika
Beverrat	1935	Z. Amerika
Muskusrat	1946	N. Amerika
Wasbeer	1960	N. Amerika
Siberische grondeekhoorn	1972	O. Azië
Wasbeerhond	1986	O. Azië

1. Drie waardevolle soorten

Konijn

De Romeinen hebben het konijn meegenomen voor het vlees.

Voortplanting: 5-12 jongen per nest, per jaar 40-50 jongen

Leeftijd: kan 8-10 jaar oud worden

- Voor 1400 zwaar beschermd voor de jacht. Honden mochten alleen duin in met blok aan poot of deels geamputeerde poot.
- Vanaf 1400 werden roofvogels en vossen geschoten om konijn te beschermen
- Vanaf 1600 ging men schapen houden! Konijn werden meedogenloos bejaagd.

Als gevolg van dodelijke ziekten onder de konijnen is inmiddels meer dan duidelijk geworden welke grote betekenis het konijn heeft voor het gehele duinecosysteem

Damhert

Uitgestorven in laatste ijstijd. Dus van oorsprong inheems

Romeinen hebben damhert geherintroduceerd voor vlees, jacht en andere volkeren als offerdier.

Voortplanting: 1 kalf per jaar
Leeftijd: kan 16 jaar oud worden
Jaren 80 bestreden als exoot

- Grote betekenis voor natuurbeleving van de jeugd

Bruine rat

Meest succesvolle zoogdier ter wereld

Voortplanting: al na 5 weken

Leeftijd: maximaal 3 jaar oud

- Overbrenger van de ziekte van Weill, per jaar 10-30 patiënten in Nederland, waarvan 75% export
- Heeft de zwarte rat verdreven en daarmee ook grotendeels de pest

2. Een kwetsbare exoot, het beschermen waard

Moeflon

Het kleinste wilde schaap. In Neolithicum uitgezet op Sardinië en Corsica

Voortplanting: 1 tot 2 jongen per worp/jaar, eerste worp na 1,5 tot 3 jaar

Leeftijd: kan 14 jaar oud worden

Er leven nog 300 dieren in het wild op Sardinië en Corsica

- IUCN Status: kwetsbaar
- 300 dieren op de Veluwe

3. Twee ecologische rampen

Huiskat/zwervkat/verwilderde kat

Voedselconcurrent van roofvogels, meeuwen, kraaien, reigers en marters

- Sinds 2005 populatie-explosie van verwilderde katten

Amerikaans nerts

Ingevoerd voor de pelsfokkerij en vervolgens ontsnapt, vrijgelaten.

Voortplanting: verlengde draagtijd van 28 maanden, 4-7 jongen, na 11 maanden geslachtsrijp

Leeftijd: kan 10 jaar oud worden

- Belangrijkste prooidier is de muskusrat (in Canada)
- Voedselconcurrent (betere zwemmer) van Europese nerts
- Eerdere brons bij Amerikaanse mannetjes. Europese vrouwtje krijgen uit paring geen levensvatbare jongen
- Europese nerts bijna uitgestorven

4. Vier Nieuwkomers

Wasbeer

Voor de jacht in Rusland en Duitsland ingevoerd

Leeftijd: 16 jaar oud

- Groot aantal biotopen bezet, alles eter
- In Noord Amerika worden er jaarlijks 4 miljoen geschoten

Siberische grond eekhoorn

Ontsnapt uit dierentuin. Komt alleen voor in Brabant.

Wasbeerhond

Als pelsdier ingevoerd in jaren 50 in Rusland

Voortplanting: 2-19 jongen, na 9-11 maanden geslachtsrijp

Leeftijd: 3-4 jaar oud

- Enige natuurlijke vijand is de wolf
- In Duitsland worden er duizenden geschoten

Muntjak/blafhert

In 1901 in Engeland door Lord in tuin uitgezet

- Ecologische overlap met ree, voedselconcurrent
- Anno 2007: geschat aantal in Engeland 200.000 stuks,
- Veluwe geschat aantal 15

5. Twee gevreesde gravers

Beverrat

Ingevoerd voor de jacht en de pelsfokkerij en vervolgens ontsnapt

Voortplanting: 2 worpen per jaar, 2-9 jongen, vrouwtje na 3-8 maanden geslachtsrijp

Leeftijd: 6-8 jaar in gevangenschap

- graaft in steile rivieroeveren en dijken

Muskusrat

Ingevoerd voor jacht en pelsfokkerij.

Voortplanting: van maart tot september, tot 6 worpen per jaar. Draagtijd ca 30 dagen, 3 tot 8 jongen, na 1 jaar geslachtsrijp

- Er worden in Amerika 16 ondersoorten onderscheiden
- De Muskusrat kan 60 cm groot worden (inclusief staart) en 1,5 kg wegen
- Leeft bij voorkeur in zoet, brak of zoutwatermoerassen.
- Graaft gangen in oevers en dijken. De gangen zijn 1 tot 10 meter lang
- Eet vooral planten, per dag ca. 1/3 van lichaamsgewicht per dag Natuurlijke vijanden in Nederland: bunzing, nerts, otter, vos & snoek
- De jaarlijkse sterfte als gevolg van ziekte en predatie is zeer hoog (tot 55% volwassenen, 85% jongen)

6. Nog 4 exoten?

Als de definitie van een exoot een dier is dat door menselijk toedoen zich vestigt en voortplant buiten zijn oorspronkelijke natuurlijke omgeving, dan voldoen nog 4 soorten (deels) aan deze definitie.

Bever

In Europa inmiddels weer 430.000 dieren

1825 in Nederland uitgestorven

1988 geherintroduceerd na 163 jaar afwezigheid

Otter

1988 uitgestorven

2002 geherintroduceerd

De mening van de WEW over deze herintroductie, waarbij de IUCN Richtlijnen niet werden opgevolgd is bekend http://www.wew.nu/sub_ethiek.php

Edelhert

De edelherten in het Oostvaardersplassen zijn deels Schotse Edelherten

In het Weterbos zijn ze afkomstig uit België

Ree

Op Ameland en Terschelling is het Ree geïntroduceerd, daar zouden ze op eigen kracht niet zijn gekomen

7. Stellingen

1. Het Konijn en het Damhert behoren tot ons cultureel erfgoed en dienen aldus beschermd te worden
2. Exoten in Nederland hebben meer levens gered dan in gevaar gebracht

3. Als de Bever en de Otter geen exoten zijn dan is het Damhert dat ook niet
4. Als we de ecologische schade door de Kat afzetten tegen de ecologische schade toegebracht door alle andere zoogdierexoten die bestreden worden is het duidelijk wat we met katten moeten doen.

Informatieve vraag van Harm Niesen;

- Is er wel voldoende onderzoek geweest naar de effecten van verwilderde katten?
Henk Hoogenboom geeft toe dat het onderzoek er nooit is geweest, maar dat één van de oorzaken van zijn stelling onder anderen is geweest dat hij allergisch voor katten is. Uit de zaal komt nog de opmerking dat de schade door katten niet alleen is door verwilderde katten, maar door 'gewone' huiskatten (*Felix domesticus*), die schade aan natuur toe brengen.